կումից և ուրեմն անհրաժեշտաբիւն է ճանաչում վերջ դնել այդ անընտանի շարժմանը.

„Այդ պատմառով տեղութիւնը առաջուց զգուշացնում է բոլոր առաջ կանուց որք Էիրլիի Համարտարանի և բարձրագոյնատոցի մէջ ուսանում են, որ որ հեռեանց 1874 թուի յունիսի 1-ից յետոյ էլ կը շարունակի գասարը նոր, յիշեալ ուսուցիչարանոցում, Ուստատան վերադառնալով նրան թոյլ չէ տրվի ոչ մի պարտաւորեալ ուսուցիչ ընդունել և տեղութիւնից, այլ և ոչ մի հարցաքննութիւն տալ կամ մի որ և է առաջ ուսուցիչարան մտնել.

„Տեղութիւնը յոյս ունի, որ այդպիսի գուշացնող ազդարարութիւնը կարասէ նրան սրբութիւն պարտաւորութիւնից ազատ և իբէ ենթարկել յիշեալ միջոցներին.

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇԻՒՅ

Թողելով Սիմենաց վիճակի Բեխ գիւղն, եկի Շուչոյ քաղաքը և մեր տեղւոյս ամենահռչակաւոր պետութիւնը ուսման Տարոն. Մի անգամ, երբ իմ սովորութեամբ տեսնի կարդալ Մշալ պատուական լրագիրը, յանկարծ գալ նրանում մի նամակ Վաղարշապատից Գրաւորական Դարձի Որբանոցի կողմի մասին, և այս որ, մի անձն որ ինչպէս Մահտեսի Յովհաննէսն, կողմնակի կերպով ասիսատում է իւր մեծ քրէ ձեռքի այդ գործոյն.

Եւ որովհետև, ես չատանդամներով լցուած էի իմ ծերացեալ պապ 8էր Մանիանոնից, որ մեր ազգն են նոյն իսկ Դարձի Որբեանց Սիմենաց իշխանի ժառանգները, որոյ մասին խստումէ Զարմանն պատ. երես 784. գիրք Գ. գլուխ ԽԸ և Զաքէեան. պատ. երես 429—432. վասն որոյ, գրեցի մի նամակ գլուզը ծնողիս վերա, որ չուտով պայ և այդ մասին ինձ կատարեալ տեղեկութիւն տայ. Հայրս, այս քանի օրերս եկաւ Շուչոյ քաղաքը և խնամեց իւր որդւոյ անենակրեալ.

«Մահտեսի Յովհաննէսն է վաչական գիւղի բրնակիչ իսկ և իսկ Զաղալեանց ազգատանութիւնից, որ քանի ժամանակից յետոյ բնակվում է Պարչաչու անուանուած գիւղում և ապա Շուշի քաղաքում. Ա.յդ պ. Մահտեսին, յետ ինամում լսում է, թէ զանազան գրքերումն է կարդում Որբեանց ազգի քաղաքացիութիւնն և մեծատունութեան պատմութիւնը, որում լաւ է համարում զանազան թղթերի տակ տարբերել Որբեանց ազգի անունով, բայց չատ թղթերի տակ Զաղալեանց է տարբերած իւր պապերից անգամ. Այդ բանը գիտէ բոլոր Սիմենաց վիճակը և ես իւր ժամանակին կխօսեմ այդ մասին։ Որբ որ լսում է պ. Մահտեսի Յովհաննէսն, որ անդրդեան բանկում Որբեանց ցեղի և ժառանգների անուանը փող է դուրս եկել, իսկոյն գալիս է մեր գիւղն, մեր տունն և ապա Գէնդոզ-Բեկ, Պարգեա-Բեկ, Մելիք-Գաբուսա Մելիք-Փարսադանեան Որբեանցների տները, իբրև հիւր։ Այստեղ նախ չի ուզում իւր որսի ծածուկ խորհուրդը յայտնել ոչոքի, այլ մեր ծեր քահանայից մի քանի գոկլամենների երեսն է պարզրում և ապա մտանում Նալբնոր թերդի գերեզմանատունը և այդ տեղ անծանօթ ձեռքը առած, փոքրագրած գերեզմանաքարերի երեսն գծարդում, որոնում է իւր համար մէկ փասա.

Այս բաներս, երբ հրատարակվում է գիւղի մէջ, կամայ անկամայ մի Մահտեսին յանձնառու է լինում յայտնել իւր որսի գաղտնիքը գիւղականաց առաջն, որ ինչն է իսկ Զաղալեանց, բայց ցանկանում է Որբեանցների հետ ազգակցել խոստանալով՝ երբ այդ մեծ գումարը ստանայ, տալ և բաժին այդ իսկական Որբեանցներին։

Գիւղացիք այս բանս լսելուն պէս իսկոյն, Մահտեսուն հաւանում են գիւղից. Քանի ժամանակից յետոյ, երբ Մահտեսին մի քանի մարդոց վըկայութեամբ չենում է վկայական և Պարարաքի կնասարարքի ձեռքն էլ Աբոտեանցին քնելէ և ուղարկում Բեխ, Վաչական, Ձակատին, Գիւղիկում և այլ գիւղերաց իւր ազգականները Որբելեանցների հետ հաստատելոյ համար, իբրև օրինաւոր ժառանգ կամկոչի։ Գիւղացիք իսնամալով այն, իսկոյն, բարդաբերով յայտնում են Զաղալեանցի գատատանպանին և Սիմոնցին Որբոյ Էջմիածնի, որ Մահտեսին չէ Որբեանց, այլ է Զաղալեանց։ Եւ այսպէս, այդ գործը, այդ գրից մինչև այս օրս մնում է ատանց հետևանաց և ուշադրութեան մեր կողմից.

Բայց այսօր, երբ յայտնվում է լրագրաց պ. Մահտեսի Յովհաննէսին այդ մասին անդադար ասխատանքիցը, ուստի, ես էլ ինձ ազգատարը համարելի, հրապարակաւ յայտնել, որ օրինաւոր ժառանգները Որբելեանց ցեղապետութեան են իսկ իմ ազգս, որն որ բնակվում ենք Բեխ գիւղի մէջ։ Եւ իսկոյնեան Դարձի Որբելեանց իշխանի օրից մինչև օրս, անխափան շարունակաբար գրչաց օրդի տերում ենք նոյնիսկ բերդին, իւր չշնչակ հողերով. որն որ հիմնեց Դարձի իշխան Որբելեանց և իւր գերեզմանն էլ այդ թերդի մէջ է։ Բէկերի կամիսարն ընդունեց մեզ օրինաւոր ժառանգ Մելիք-Փարսադանի և Դարձի իշխանի, ունենք նաև զանազան վկայականներ այդ մասին, որ իւր ժամանակին կուղարկեմ պատէհէն ձեզ տպագրելոյ, եթէ հարկաւոր համարուի, և իսկայանն էլ հիւանդութեան հետ, պէտք է ինդիրքով ուղարկել, որ տեղ հարկաւոր է.

Ուրեմն եթէ Մարգիս Դաստուրեան և Դարձի Որբելեանն են իսկ Դարձի իշխան և Մելիք-Փարսադան Որբելեանցների ազգականները, գրանից յայտնվում է, որ մենք և մեր ազգն են օրինաւոր ժառանգները Որբելեանց ցեղապետութեանց։ Շատ չաս կլինէ, որ մեր Մահտեսին ճանաչէր իւր և ազգատանութիւնը և ապա ձեռք մէկներ այդ գործին, ինչպէս հարկաւորն էր։

Այսպէս յայտնից ինձ իմ հայրս, որ եւ էլ ինձ, պարտաւոր համարեցի, այս տեղեկութիւնը չթողել ծածկուած անոյանանան սատերի տակ, այլ ինդրելէ ձեզ, որ ձեր ամենազգասատական լրագրի մի անկիւնում տեղեր տալ, ինչպէս ձեր սովորութիւնն է ամենաարագոր ազգային տեղեկութիւնները հրատարակել։

Կարապետ-Բէկ Մէջիք-Փարսադանեան
Որբելեանց

ՆԵՐԵՐԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Թիֆլիսի և Քութայի մէջ կրկին վերականգնեցաւ սեւութիւնն հաղորդակցութիւնը, այնպէս որ յունիսի 9-ին, կրկին առաջին անգամ մեկնվեցաւ գնացքը երկաթուղու գծի վրա, որ ուղղակի հասնում է Քութայ.

***

Լսում ենք որ երկուշաբթի օրը հայ-ներկայացուցիչ չը կայացաւ։ Այս երկուշաբթի որ պիտի ներկայացնեն Շելլերի „Աւազակներ" դրաման.

***

Պարտաւորութիւն ենք համարում խստացնելու որ Ն Ա Ր Ա Ն Ա Ն Ց զարգացնողութիւնները ամենայաջողը մեր կարծիքով ալգեբրան և երկրաչափութիւնն էին։ Աշակերտները երեսում է որ հասկանում են այդ առարկան.

***

Բարձ լրագրին գրում են 8 սեպտեմբերի որ նորերում տաքութիւն 25 աստիճանից յետոյ, յանկարծ սառնամէջ մինչև եկաւ և ջերմաչափը ընկաւ՝— 5 աստիճանի.

***

Լսում ենք որ Թիֆլիսում գրաւորութիւն կայ հաստատել մի նոր կրկէտիական հիմնարկութիւն, այն է՝ մասնաւոր օրդարդ։ Այդ հիմնարկութիւնը պիտի փոխ տայ գուսանների շարժական գրասանները, նոյնպէս սարդնիների գրասանով. Կանոնագրութիւնը դեռ ես մեզ ծանօթ չէ։

***

Պետերբուրգից հասան մեր քաղաքը և ապրիլ են ներկայացուցիչը ռուս նշանաւոր գերասանները. Մամուլոյ թղթերը մինչև լիքն է լինում... բայց Պետերբուրգեան հիւրերը չը գիտեն, որ մեզ մոտ ոչ իրն տեղացիան չէ և չուտով Թիֆլիսի հասարակութիւնը, որ ամեն բանից չուտ յագեցվում է,—փոքր առ փոքր կը սկսի յետ ընկնել և ռուս ներկայացուցիչերից. Թիֆլիսցին գերազգրելս, յագեցակոտ և չուտ սառչող էակ է...Նրան ամեն օր պիտի մի նոր բան ցոյց տաս.

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԳԱՐԷՋԻՑ

Ֆրանսիան, որ վերջին երկու տարվայ ընթացքում անգադար արտայայտում էր իւր հանրապետութիւնը դէպի հանրապետութիւնը վերջին յոյս չարտայեր էլ առիթի ուռնի որորդ յայտնելու իր այդ զգացմունքը։ Նոր ընտրված տասն և երեք պատգամաւորներն, ինչ տասն և մէկը պատկանում են հանրապետական, մեծ մասամբ Ծայրագոյն կուսակցութեանը։

Թիերը, որ մէջտ թէկ անենաբերի կերպով, հակվում էր դէպի այն կողմը, ուր որ այժ էր սանամէ,—այս անգամ, հանրապետականները ապրատարութիւնը, ուստի, ես էլ ինձ պարտաւոր համարելի, հրապարակաւ յայտնել, որ օրինաւոր ժառանգները Որբելեանց ցեղապետութեան են իսկ իմ ազգս, որն որ բնակվում ենք Բեխ գիւղի մէջ։ Եւ իսկոյնեան Դարձի Որբելեանց իշխանի օրից մինչև օրս, անխափան շարունակաբար որդւոց օրդի տերում ենք նոյնիսկ բերդին, իւր չշնչակ հողերով. որն որ հիմնեց Դարձի իշխան Որբելեանց և իւր գերեզմանն էլ այդ թերդի մէջ է։ Բէկերի կամիսարն ընդունեց մեզ օրինաւոր ժառանգ Մելիք-Փարսադանի և Դարձի իշխանի, ունենք նաև զանազան վկայականներ այդ մասին, որ իւր ժամանակին կուղարկեմ պատէհէն ձեզ տպագրելոյ, եթէ հարկաւոր համարուի, և իսկայանն էլ հիւանդութեան հետ, պէտք է ինդիրքով ուղարկել, որտեղ հարկաւոր է.

Ուրեմն եթէ Մարգիս Դաստուրեան և Դարձի Որբելեանն են իսկ Դարձի իշխան և Մելիք-Փարսադան Որբելեանցների ազգականները, գրանից յայտնվում է, որ մենք և մեր ազգն են օրինաւոր ժառանգները Որբելեանց ցեղապետութեանց։ Շատ չաս կլինէ, որ մեր Մահտեսին ճանաչէր իւր և ազգատանութիւնը և ապա ձեռք մէկներ այդ գործին, ինչպէս հարկաւորն էր։

Այսպէս յայտնից ինձ իմ հայրս, որ եւ էլ ինձ, պարտաւոր համարեցի, այս տեղեկութիւնը չթողել ծածկուած անոյանանան սատերի տակ, այլ ինդրելէ ձեզ, որ ձեր ամենազգասատական լրագրի մի անկիւնում տեղեր տալ, ինչպէս ձեր սովորութիւնն է ամենաարագոր ազգային տեղեկութիւնները հրատարակել։

Կարապետ-Բէկ Մէջիք-Փարսադանեան
Որբելեանց

ՆԵՐԵՐԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Թիֆլիսի և Քութայի մէջ կրկին վերականգնեցաւ սեւութիւնն հաղորդակցութիւնը, այնպէս որ յունիսի 9-ին, կրկին առաջին անգամ մեկնվեցաւ գնացքը երկաթուղու գծի վրա, որ ուղղակի հասնում է Քութայ.

***

Լսում ենք որ երկուշաբթի օրը հայ-ներկայացուցիչ չը կայացաւ։ Այս երկուշաբթի որ պիտի ներկայացնեն Շելլերի „Աւազակներ" դրաման.

***

Պարտաւորութիւն ենք համարում խստացնելու որ Ն Ա Ր Ա Ն Ա Ն Ց զարգացնողութիւնները ամենայաջողը մեր կարծիքով ալգեբրան և երկրաչափութիւնն էին։ Աշակերտները երեսում է որ հասկանում են այդ առարկան.

***

Բարձ լրագրին գրում են 8 սեպտեմբերի որ նորերում տաքութիւն 25 աստիճանից յետոյ, յանկարծ սառնամէջ մինչև եկաւ և ջերմաչափը ընկաւ՝— 5 աստիճանի.

***

Լսում ենք որ Թիֆլիսում գրաւորութիւն կայ հաստատել մի նոր կրկէտիական հիմնարկութիւն, այն է՝ մասնաւոր օրդարդ։ Այդ հիմնարկութիւնը պիտի փոխ տայ գուսանների շարժական գրասանները, նոյնպէս սարդնիների գրասանով. Կանոնագրութիւնը դեռ ես մեզ ծանօթ չէ։

***

Պետերբուրգից հասան մեր քաղաքը և ապրիլ են ներկայացուցիչը ռուս նշանաւոր գերասանները. Մամուլոյ թղթերը մինչև լիքն է լինում... բայց Պետերբուրգեան հիւրերը չը գիտեն, որ մեզ մոտ ոչ իրն տեղացիան չէ և չուտով Թիֆլիսի հասարակութիւնը, որ ամեն բանից չուտ յագեցվում է,—փոքր առ փոքր կը սկսի յետ ընկնել և ռուս ներկայացուցիչերից. Թիֆլիսցին գերազգրելս, յագեցակոտ և չուտ սառչող էակ է...Նրան ամեն օր պիտի մի նոր բան ցոյց տաս.

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԳԱՐԷՋԻՑ

Ֆրանսիան, որ վերջին երկու տարվայ ընթացքում անգադար արտայայտում էր իւր հանրապետութիւնը դէպի հանրապետութիւնը վերջին յոյս չարտայեր էլ առիթի ուռնի որորդ յայտնելու իր այդ զգացմունքը։ Նոր ընտրված տասն և երեք պատգամաւորներն, ինչ տասն և մէկը պատկանում են հանրապետական, մեծ մասամբ Ծայրագոյն կուսակցութեանը։

Թիերը, որ մէջտ թէկ անենաբերի կերպով, հակվում էր դէպի այն կողմը, ուր որ այժ էր սանամէ,—այս անգամ, հանրապետականների այդ մեծ յաղթութիւնը տեսնելով, չէր կարող ը մտանեալ այդ կուսակցութիւնը։ Եւ երբ ոլորեցաս զանազան փոխարարձ անհամաձայնութիւնների պատճառով իր միհատրներից ըկուսը՝ Գուալոր (միապետական) և Ֆիլլէ-Կոնտ (հանրապետական) հրաժարական տուին,—նա նրանց տեղը հրաւիրեց չ թէ միապետականներին հանձնի, ուրեմն հանրապետականներին թէնամական անձանց, այլ պիտիսի մարդիկ, որ երկար ժամանակ քաղաքական գործերում, վերջին ժամանակ նչպէս և ինքն Թիերը ճանաչեցին հանապատութիւնը որպէս անփոխարինելի։ Նոր միհատրները սրանք էին՝ Կաղնիի Պէրէ և Լ.ադիգուռան։

Պարզ է որ հանրապետականներին արած ենուն մեծ չէ, բայց և սրան բաւական էր հասարակաւորների համար Թիերին դիւանելու համար, որովհետև նրանց կարդիքով նա դաստանն էր միապետական գաղտագրի առաջ։ Արդարը էր միայն մի սաբիի Թիերի վրա ազդակիրտ համար՝ այդ սաբիը գանգիանալ լարձանալու սկսվեցաս։ Մի հասկանալիութեան պրամանութեան արձագանքը գարձաս հերցդ Էրօլին։ Նա մեղադրում էր Թիերին որ նա բաւական պ ա ս ի ս ա ղ ա կ ա ն չ է, որ նա բնեռում է արտասանվածների ազդեցութեան տակ Թիերը արտասանական, Թիերը—յիդարխական...։ Այդ պէսէն չսիրից անցած էր և Թիերը վրդովված միւս օրը պատասխանեց նանց մեղադրանքներին չորս ժամվայ ատեանասասխանում։ Միապետականների մեղադրանքը նրա սրտին դիպաս։ Մանրամասնաբար և մի առ մի պատմելուց յետոյ ինչ էր պետք նը իր նախաձգնութեան ժամանակ Թիերը հիմնարարպէս ապացուցից որ ուրի պաշտանդանն ուղղութեամբ գործել բան թէ իրն գործից,—անխրելի էր (և այդ բոլորովին ձեարիս է)։ Գիմիալով միապետականներին նա ասց որ իրան նրանք սեփականացնում են իրենց պաշտպանական անուանը, պատիրեն ուզում են ցոյց տալ իրր թէ ցանկանում է նրանց պաշտպանական անուանը, պատիրեն ուզում են ցոյց տալ իրր թէ ցանկանում է հարատևութիւն ստանալ գրուհիներ,—այն ինչ իսկ կուսնը նրանք պաշտպանական չեն, այլ մ ի պ ե ս ա ա կ ա ն ն ե ր, որք ցանկանում են հարատևութիւնը, մանաւանդ այն ժամանակ, երբ ամբողջ ժողովրդը միանգամ ճանաչում է այդ բարաբական ձեր և համակրում է նոյնի

Հրմրոխի մէջ, ասում էր Թիերը Հանրապետութիւնը ունի աշխարհն կուսակցութիւն՝, Ա. Խոստովանվում իսական պատ, զուրբ ինքնրդ զգում էք որ գործնականապէս միապետութիւնը այժմ անիրագործելի է։ Եւ Հարատևութիւն չունենալ կրնեն այն ապացոյցերը ձեզ ամենրդի հականանի է մի գ ա ս չ կա՞ ոչ ոչ, իսկ երբեմ նրան չէ կարելի բանել։

Ոչ երբ մեզ ասում՝ մենք միմեանց մէջ ամենասիրա կարելի հանանցն ենք,—եւ պատասխանում եմ՝ այո, այսօր հանանցն էք։ բայց ապագայը չէք լինի։

Ոչ։ Հետևեալ նոր միհատար Պէրէի յայտնեց բոլոր միհատարների և Թիերի կողմից թէ երկրը եմ առաջարկեցաս ցանկանում է խաղաղութիւն, որ հերեների և կարգի պահպանելը, թէ ժողովրդը ցանկանում է ունենալ սեփականութիւն և որ այդ սեփականիքը չը պիտի լինի ոչնչաս, թէ նրանք իրանց երկրի հետ միասի ցանկանում են որ սեփականեան ձևը լինեալ՝ հանրապետութիւնը։

Բայց միապետականները ոչինչ մեհնանեցին չէին կամենում լսել. ամեն բան փաղաղ պատրաստած և երբ սկսեցին Հարցի բուհարարութիւնը թէ հաստատեցնելու ունի արդեոք ազգայի ժողովը գէսի Թիերի կառավարութիւնը—այն ժամանակ 16 Հայնի բաղմաբեմանդամանանց անհամաձայնութիւնն Խանդի քանարանեցնից յետոյ Թիերը և բոլոր նա ժիսարերը հրաժարական տուին, ոչ և ընդունեց Ազգային Ժողովը նայն ձայնների բազմութեամբ։

Բայց ամեն բան վերջացան չէ Թիերի հրաժարմանը։

Ինչան նախաձգնի տեղը պիտի նորը ընտրել։ Բայց ոչ ոչ ընտրվեցաս նրա տեղը՝ Մակ-Մահոն, նապոլէոնեան զօրագլուխ և մարշալ։ Ինչնապատանան,—Ֆրանսիայի հանրապետութեան նախագահ...։ Մինչեմ նորից կրնվելու է հին պատմութիւնը և սրանով սկսվելու է նապոլէոնեան ցեղի բարձրանալը...

Մարշալը շրջաբերական հրատարակեց, որ սեղ երդվում է զինուորական ազնիւ խօսքով, թէ զորքի օգնութեանց, որ միշտ էր և կը լինի օրէնքի զորքը,—նա կը վերամանդնի ընդարձական կարգը։ Այդ ինչ է նշանակում Ինչ ընդհանուր կապ կայ բարդանանութեան և գինուորականների միջև։ Կամ գինչ այդ փոխարերական ձև է, որ իսկապէս նշանակում է նապոլէոնեան ցեղի յետ գալը...

Եւ եթէ Մակ-Մահոնի գիտաւորութիւնները կիրագործվին, այն ժամանակ ինչ կը շանչին այդ շարժումից Օրլեանեանները և Բուրբոնները, մինչեմ նրանք կատարելապէս կամմանանան։ Բա այժմ նրանք կարդացան մինչեմ ինչեր գանան,—իսկ յետոյ...։ Բայց հարկաւոր չէ նախադատել...

Բ.ելնցնում եմ որ հանրապետականները չը կամեցան մասնակցել նոր նախագահի ընտրական բուէարկութեան մէջ։ Կազմելով սահմանադրիչ, նոքա չէին կամենում իրար ա.ռաջարկել իրանց կանդիդատներ։

Փարիզ Գ. Իսմ.

ՆԱՄԱԿ ԿԻՍԻՆԱԹՈՒՌ

Նորերս գրած եկաւ մեծատանաւ Լիբէն մանկավարժի «Մանկավարժական տարեգրութիւն Ի.Գ. հատորը, որից երևում է, թէ գերմանական պետութիւնն այժմ ունի 60,000 ազգային դպրոց՝ վեց միլիոն աշակերտներով.

Բացի այդ դպրոցներից Գերմանիան ունի 330 գիմնազիա, 214 պրոգիմնազիա, 488 բարձր քաղաքային վարժարան—Höhere Bürgerschule և 150-ից աւելի մանկավարժական սեմինար։ Այս դպրոցներում մինչեւ հաշով ուսանում են աւելի քան 177, 400 աշակերտք։

Գերմանիոյ հանալարանների թիւն է 20, որոնք ունեն 1624 ուսուցիչ և 16,000 ուսանող։ Այսանդ չէ հաշուած ապա ունկիդիրների թիւը, որ նոյնպէս շատ մեծ է։

Հանալարանոներից ջոկ Գերմանիայում կան նա և 10 պոլիտեխնիկա, այսինքն, բարձրագուսանաղոց, ուր վարդապետում են 360 պրոֆեսորք և ուսանում են 4,430 ուսանողք։

Զեմ յիշում խուլերի և համրերի, կուրերի (ապա համար տասն և երկու վարժարան ունի միայն Պրուսիան), անբարոյականների, զող և չրջմոլիկների, որբերի համար պատրաստած աւանդին գլխոցներու, ծերանոց, գիտնարան, անասարանանոց, ս.ենանանանոց, լեռնագիտական, վանական և այլ չատ մասնաւոր ուսումնարանները, որպէս և մանկավարժական պարտէզները—Kindergarten,—որովհետև սոցա թիւը ապացարիտանալ գնա հրատարակած չէ։ Սակայն ընդհանրապէս կարելի է ասել, որ ուսման վերաբերմամբ ոչ մի տեղ պրուսն ետեսած չէ տարվում, ինչպէս Գերմանիոյ։ Այնտեղ ամենքը ստանում են կրթութիւն՝ թէ տեսին մանկի համնաս տրգեանց և թէ գինուորական աւանդ բարձր ուսարդին գիտոց հարատևոյ որդին։ Թէ առանց զարգացանելոյով կեանքի բարկին վարելոյ հրդանիկ մանուկը և թէ ազգի լուսոյ և խուսոյս ջնորհոյ գրկուած թեղն համարանը. Թէ մարդկային սիրոյն ապահենալ անհայր անանար չարաքասարի որը և թէ այն ոգորելին, որ և մանկաբնեան յանդարանի ու չարտեսեան մէջ բնելնելով գարձեալ մարդ է դառնում վարժարանի շնորհիւ։ Գերմանիոյ սերն ամենն սեղ հասնում է գիմնազիան և մինչև անգամ ապրոյ և սկսարամիա տպագոց ապրելու է վարժարան և լոյս։ ուստի գերմանացոց վերաբերմամբ կարելի է ասել, թէ վարժարանը նոցա համար մի ծով է, ուր մերկրասում է իւրաքանչիւր մանուկ և իւրաքանչիւր սեղանց հարգով ու ամրանով, սրբանա և զարգանաց գուսա հանար, մի հանց է, որից հանելու են հարուստ գանձեր և բաժանվում ազգասոց և հարով կարասեցոց։